

na de cito...

Lesideeën en -materialen als
voorbereiding op het
voortgezet onderwijs

Na de Cito • Docentenhandleiding

Opdracht

Rond februari is de CITO uitslag bekend, het advies is gegeven en de docent weet waar de sterke en zwakte kanten van de leerling zitten. De docent weet dus in het bijzonder waar hij, samen met de leerling, nog aan kan werken om eventuele achterstanden weg te werken en/of de leerling extra uit te dagen. Door op deze manier in te spelen op de individuele behoeften van de leerling, wordt verondersteld dat leerlingen meer gemotiveerd zullen blijven. Uiteraard geldt dit niet alleen voor die laatste periode in groep 8. Ook wanneer de leerling eenmaal op het voortgezet onderwijs zit, blijft het wenselijk om leerlingen te motiveren door in te spelen op de individuele behoeften. Als bekend is waar de leerling in het bijzonder aan gewerkt heeft in de laatste periode van groep 8, kunnen vo docenten en mentoren daar op inspelen. Op deze manier kunnen leerlingen zoveel mogelijk op hun eigen niveau werken met voldoende uitdaging.

Naar aanleiding van bovenstaande beschrijving heeft SLO, In opdracht van de projectgroep Onderbouw vo, een vijftal po-vo producten ontwikkeld voor groep 8 in het basisonderwijs. Dit betreffen: lesmaterialen, een werkplan voor leerlingen, een agenda, po-vo activiteiten en het boekje 'Even kennismaken'. Het materiaal kan in het bijzonder in de periode na de CITO toets worden ingezet. Getracht wordt om leerlingen hiermee meer te motiveren, meer recht te doen aan verschillen tussen leerlingen, eventuele achterstanden weg te werken en de overstap naar het vo te versoepelen.

Handleiding PO-VO producten

Van po naar vo

Het blijkt niet altijd eenvoudig om het lesprogramma voor laatste periode van groep 8 in te vullen. Toch willen velen van u de leerlingen blijven motiveren en graag nog iets extra's meegeven. Juist deze laatste periode lijkt hiertoe mogelijkheden te bieden. Bijvoorbeeld om deficiënties weg te werken, om leerlingen nog extra uit te dagen, of om ze alvast kennis te laten maken met andere vakken en studiemethoden waar ze op het voortgezet onderwijs mee te maken krijgen. Met *Na de Cito...*, hopen wij een verzameling lesmaterialen en suggesties voor doorstroombevorderende activiteiten te bieden, waarmee u samen met uw leerlingen de overstap naar het voortgezet onderwijs kunt voorbereiden en vereenvoudigen.

De doelstellingen van Na de Cito...

Het materiaal van Na de Cito... is gemaakt met de volgende doelen in het achterhoofd:

- Leerlingen blijven motiveren en activeren.
- Inspelen op niveauverschillen tussen leerlingen.
- Deficiënties wegwerken of extra verdieping bieden.
- Leerlingen iets concreets in handen geven waarmee ze hun mentor op het vo kunnen presenteren wat ze al kunnen en/of waar ze aan het einde van groep 8 nog extra aandacht aan hebben besteed. Zodoende kan de vo-school beter inspelen op de behoeften van de leerling.

Na de Cito • Docentenhandleiding

- Leerlingen leren plannen en kritisch na laten denken over hun eigen kunnen.
- Gericht trainen op vaardigheden die in het voortgezet onderwijs aan bod komen.
- De overstap van primair onderwijs naar voortgezet onderwijs vereenvoudigen.

De inhoud van Na de Cito...

Na de Cito... bestaat uit een aantal gevarieerde producten die u als geheel, maar ook los van elkaar kunt inzetten. De producten zijn eenvoudig aan te passen aan de door u gebruikte lesmethode. Bovendien zijn ze gemakkelijk aan te vullen met ander materiaal dat u bijvoorbeeld zelf heeft ontwikkeld of heeft gevonden op het Internet.

De lessen zijn zoveel mogelijk in een voor leerlingen aansprekende context ontwikkeld. Zo vormen *groep 8*, *kamp*, *musical* en het *voortgezet onderwijs* het centrale onderwerp binnen verschillende lessen.

Hieronder staan de verschillende materialen uit *Na de Cito...*, gevolgd door een uitgebreidere beschrijving van elk product.

Materialen voor docenten:

- Docentenhandleiding
- Totaaloverzicht en korte beschrijving van de lessen
- Suggesties voor povo-activiteiten

Materialen voor leerlingen:

- Werkbladen behorend bij de lessen
- Werkplan
- Agenda, met daarin ook allerlei tips t.a.v. vaardigheden
- Boekje 'Even kennismaken'

Toelichting bij de materialen van Na de Cito...

Hieronder worden de verschillende materialen van *Na de Cito...* kort toegelicht.

1) Lessen

Dit product bestaat uit:

- A) totaaloverzicht van alle lessen en korte beschrijving van de lessen (voor de docent),
- B) uitwerkingen in de vorm van werkbladen (voor de leerlingen).

Er zijn lessen geformuleerd voor de volgende vakken:

- Nederlands / Taal
- Engels
- Frans (1 les)
- Rekenen / Wiskunde
- Wereldoriëntatie (aardrijkskunde, biologie, geschiedenis)

Na de Cito • Docentenhandleiding

- Handvaardigheid en tekenen
- Techniek
- Bewegingsonderwijs
- Studievaardigheden.

NB: Het vak Studievaardigheden is niet als apart vak opgenomen. Wel zijn er binnen de vakken wereldoriëntatie en taal lessen geformuleerd waarbij studievaardigheden centraal staan. In dat geval is dat d.m.v. het volgende symbool aangegeven.

A) Overzicht en korte beschrijving van lessen

In dit document vindt u de lessen voor alle vakken. Aangezien sommige lessen een bepaalde voorbereiding vereisen door de docent (denk aan materialen die aanwezig moeten zijn) wordt aangeraden om dit document goed door te lezen.

In het totaaloverzicht voorin, vindt u per vak:

- de titel van de opdracht.
- de leerstof (in het basisonderwijs) waar de opdracht op aansluit (bijvoorbeeld stellen).
- de leerstof (in het voortgezet onderwijs) waar de opdracht op voorbereidt.

Na het overzicht volgen per vak korte beschrijvingen van de lessen. Bij elke les is het volgende geformuleerd:

- Korte beschrijving van de opdracht
- Doel van de opdracht.
- Benodigde materialen en eventueel organisatorische punten om (van te voren) rekening mee te houden.

B) Werkbladen voor de leerlingen

Alle lessen zoals beschreven voor de docent, zijn op leerling-niveau uitgewerkt in werkbladen. Bij elke uitwerking staat het volgende beschreven:

- Vak
- Opdrachtnummer
- Onderwerp
- Leerstof
- Inleiding
- Materialen
- Werkwijze

Bij enkele lessen zijn extra opdrachten geformuleerd. Deze opdrachten zijn aangegeven met een ➔. Dit betreffen niet per definitie extra *moeilijke* verdiepingsopdrachten. Het kunnen ook extra opdrachten zijn, bestemd voor alle leerlingen die nog wat *extra* tijd willen besteden aan dit onderwerp.

Na de Cito • Docentenhandleiding

D.m.v. onderstaande icoontjes is aangegeven of het om een individuele opdracht of een groepsopdracht gaat.

- = individuele opdracht
- = werken in tweetallen
- = groepsopdracht
- = individueel of in tweetallen

Daarnaast wordt bij techniek en bewegingsonderwijs de complexiteit van de opdracht aangegeven.

- = een eenvoudige en/of weinig tijdsintensieve opdracht
- = een gemiddelde opdracht
- = een moeilijke en/of tijdsintensieve opdracht

Bij de overige vakken is de complexiteit **niet** aangegeven. Bij deze vakken is elke opdracht op een 'algemeen' niveau beschreven. U kunt naar eigen wens de opdracht moeilijker en/of eenvoudiger herschrijven. Daarom is het wederom van belang dat u de opdrachten van tevoren doorneemt. Zodoende ontstaat een beeld van de inhoud en het niveau van de opdrachten.

Bij de stelopdrachten van Nederlands staat niet vermeld aan hoeveel woorden/pagina's de opdrachten moeten voldoen. Het is aan de betreffende docent om te bepalen aan hoeveel pagina's de opdrachten eventueel moeten voldoen.

Er is slechts één opdracht voor het vak Frans uitgewerkt. Deze les kan als inspiratie dienen voor docenten en leerlingen die hier al aandacht aan willen schenken.

Ten aanzien van de rekenopdrachten zijn er opdrachten voor alle leerlingen, maar ook opdrachten specifiek voor havo/vwo leerlingen en opdrachten specifiek voor de wat zwakkere rekenaar. Voor opdrachten met een a en b deel geldt dat de **a opdracht** voor de zwakkere rekenaar is en de **b opdracht** voor de sterkere rekenaar.

Daarnaast zijn er ook 4 rekenlessen speciaal bestemd voor (toekomstige) havo/vwo leerlingen. Bij deze lessen staat vermeld dat het om **verdieping** gaat. Deze verdiepingsopdrachten gaan in op voorbereidende algebraïsche vaardigheden.

Voor bewegingsonderwijs zijn er **5 klassikale** lessen. Bij deze lessen zitten dus géén leerlingenwerkbladen omdat ze niet bedoeld zijn voor zelfstandig werken maar voor een klassikale gymles. De klassikale lessen zijn voor de docent uitgewerkt in het document 'lesideeën'.

Na de Cito • Docentenhandleiding

2) Suggesties voor po-vo activiteiten

De suggesties voor po-vo activiteiten kenmerken zich zowel door vakgebonden activiteiten, als niet vakgebonden activiteiten. In ieder geval betreft het activiteiten die in samenwerking met het vo worden uitgevoerd. Hierin onderscheiden deze activiteiten zich van de hierboven beschreven lessen. Waar de lessen in groep 8 uitgevoerd kunnen worden zonder samenwerking met het vo, vragen de suggesties voor po-vo activiteiten om samenwerking met het vo. Voor het welslagen van deze activiteiten zijn goede contacten en goede communicatie tussen beide scholen van wezenlijk belang.

Per po-vo activiteit is geformuleerd:

- een korte beschrijving van de opdracht (wat)
- een korte beschrijving hoe de opdracht uitgevoerd kan worden (hoe)

3) Werkplan

Met behulp van het werkplan kunnen leerlingen de verschillende lessen die ze maken plannen. Het werkplan bestaat uit twee onderdelen:

- 1) Onderdeel 1: Mijn werkplan ¹
- 2) Onderdeel 2: Terugblik op mijn werkplan

Werkwijze

Onderdeel 1 van het werkplan bestaat uit 2 bladen. Op blad 1 vult de leerling individueel in wat zijn sterke en zwakke punten zijn, maar ook wat hij leuk en niet leuk vindt. Dit kan ondermeer gebeuren op basis van de CITO toets² en andere resultaten, maar ook op grond van eigen ervaringen van de leerling. Nadat de leerling blad 1 heeft ingevuld, vult hij in overleg met de docent blad 2 in. Dit blad vormt uiteindelijk het overzicht met opdrachten waar hij de komende periode aan gaat werken. Het aantal opdrachten dat wordt ingevuld gebeurt in overleg met de docent.

Als beide bladen zijn ingevuld laat de leerling dit aan zijn ouder(s) zien en ondertekenen. Zo weten zij waar hun kind zich in deze laatste periode nog op gaat richten. Wanneer ook ouders het werkplan ondertekend hebben, kan de leerling aan de slag. Voor de vakken waar hij aan gaat werken, kan hij kiezen uit verschillende opdrachten. U kunt zelf bepalen hoe u de werkbladen aan de leerlingen geeft. Enkele voorbeelden:

- U kopieert de werkbladen en u laat de leerlingen zelf een map aanmaken.
- U plaatst alle werkbladen in een centrale map, zodat alle leerlingen erin kunnen bladeren.
- U maakt een centrale bak waar alle werkbladen (gelamineerd) instaan, zodat alle leerlingen erin kunnen bladeren.
- Leerlingen werken vanaf de computer aan de werkbladen.
- Leerlingen kiezen vanaf de computer een werkblad en printen deze uit.

Als u voor een centrale map of bak kiezen, kunt u besluiten om elke map of elk vak een eigen kleur te geven. Zo kunnen bijvoorbeeld alle taalopdrachten bijvoorbeeld op blauw papier zijn afgedrukt, alle rekenopdrachten op rood papier, etc. Daarmee zijn de verschillende vakken goed te

¹ In het werkplan kunnen leerlingen hun CITO score invullen. Scholen die geen Cito afnemen kunnen dit open laten, of de score van een eventueel andere toets invullen.

Na de Cito • Docentenhandleiding

onderscheiden en duidelijk herkenbaar voor leerlingen.

Voorbeeld: Een leerling heeft moeite met taal en dan in het bijzonder met stellen. In overleg met de docent is besloten dat hij een stelopdracht maakt. De leerling kan uit het taalaanbod stellen zelf een opdracht kiezen die hem aanspreekt.

Wanneer leerlingen nog nauwelijks gewend zijn aan deze werkwijze, kan het wenselijk zijn om de door de leerling gekozen opdracht, eerst voor te leggen aan de docent. Zo weet u of de leerling daadwerkelijk een geschikte opdracht heeft gekozen. Wanneer leerlingen meer ervaring hebben met deze werkwijze zal dit niet meer nodig zijn. Verder is het aan u om te bepalen hoeveel tijd (bijvoorbeeld een week, een maand, enkele weken, etc.) de leerling beschikbaar heeft voor het uitvoeren van de opdracht. U kunt ook zelf opdrachten bedenken of bestaande opdrachten toevoegen, bijvoorbeeld uit de lesmethode of van het internet. Dit wordt ook in het bijzonder aanbevolen omdat lesmethoden maar ook andere bronnen vaak interessante lessen/opdrachten bevatten.

Aan het eind van de betreffende periode blikt de leerling terug op wat hij gedaan heeft. Hiertoe maakt hij gebruik van onderdeel 2: *Terugblik op mijn werkplan*. Op dit formulier vult hij in welke vakken/opdrachten hij heeft gedaan, wat zijn resultaat is, hoe hij tot dit resultaat is gekomen en wat nu beter gaat dan voorheen. Dit ingevulde formulier kan hij samen met onderdeel 1 van het werkplan meenemen naar de brugklas en aan zijn mentor geven. Op deze manier heeft de mentor snel inzicht in wat de leerling heeft gedaan, waar zijn sterke en zwakke punten liggen, én wat hij leuk dan wel minder leuk vindt.

4) Boekje 'Even kennismaken'

Het boekje 'Even kennismaken' is leerlinggericht. Aan de hand hiervan kan de leerling aan zijn nieuwe klas vertellen hoe zijn basisschoolperiode was. Het boekje gaat namelijk in op zaken als:

- Waar ben ik trots op?
- Wat vond ik leuk/niet leuk aan mijn school?
- In welke vakken was ik goed/minder goed?
- Enzovoort

Zodra de leerling in de brugklas zit, kan de leerling aan de hand van dit boekje zichzelf presenteren aan zijn nieuwe klas. De inhoud van de presentatie en de manier van presenteren kan naar eigen inzicht van de mentor en/of leerling worden ingevuld. Zo kan een leerling zijn verhaal aan de hand van een PowerPoint presenteren. Ook kan hij aanvullende spullen/materialen meenemen om het verhaal te verduidelijken.

5) Agenda

In het voortgezet onderwijs moet een leerling kunnen werken met een agenda. Om het werken hiermee te oefenen zijn er 'agenda materialen' ontwikkeld, waarmee een agenda kan worden gemaakt voor de laatste maanden in groep 8. De intensiteit van het agendagebruik kan door uzelf bepaald worden. Het is de bedoeling dat de leerling d.m.v. de agenda:

- zijn werkzaamheden leert plannen.
- leert reflecteren op zijn werkzaamheden en planning.
- tips krijgt voor het uitvoeren van diverse vaardigheden (zie uitleg volgende pagina).
- zich een beeld vormt van het voortgezet onderwijs door het bespreken van een aantal 'dilemma's' (zie uitleg volgende pagina).

Na de cito

Na de Cito • Docentenhandleiding

Indien leerlingen (al) een eigen agenda hebben, kunt u gebruik maken van ideeën die u hieronder bij 'Werkwijze' aantreft.

Indien leerlingen geen eigen agenda hebben, kunt u leerlingen met behulp van onderstaande ideeën, zelf een agenda laten maken. U kunt natuurlijk zelf bepalen wat u wel / niet opneemt en waar u de verschillende ideeën/ onderdelen plaatst in de agenda.

Werkwijze

De leerling maakt voor de laatste maanden in groep 8 een planning van zijn werkzaamheden. Deze planning kan op grond van het werkplan worden gemaakt maar ook op grond van andere activiteiten. Zo kan het reguliere lesprogramma, denk aan activiteiten voor de musical of voorbereidingen van het schoolkamp, als basis dienen voor het werken met de agenda.

Leerlingen kunnen hun activiteiten per week plannen. Bij 'FFF terugkijken' kan de leerling aanvinken wat er de afgelopen week of weken wel en niet goed ging.

Behalve het terugkijken, kan de leerling zichzelf ook elke week tips geven. Na 4 weken blikt hij ook daar weer op terug. Hij geeft aan met welke tips hij daadwerkelijk iets heeft gedaan en met welke niet. Op deze manier heeft de leerling maar ook de docent, inzicht in de vorderingen van de leerlingen.

In de agenda zijn pagina's opgenomen met tips voor het uitvoeren van bepaalde vaardigheden. In de verschillende lessen wordt regelmatig naar deze tips verwezen. Het kan gaan om de volgende tips:

- Tips voor een boekbespreking
- Tips voor een handleiding.
- Tips voor een nette email.
- Tips voor een PowerPoint presentatie.
- Tips voor een recensie.
- Tips voor het samenwerken.
- Tips voor een spreekbeurt.
- Tips voor een telefoongesprek.
- Tips voor een interview.

De agenda bevat ook een aantal 'dilemma's' die de leerling kan tegenkomen in het vo. Deze 'dilemma's' kunnen aanleiding zijn voor een klassengesprek. Leerlingen kunnen ook zelf dilemma's of vragen inbrengen. Daarbij kunnen ze gebruik maken van de kaartjes die in de agenda zitten. Deze vullen ze in waarna ze het in een speciaal daarvoor gemaakte "postbus" stoppen.²

Verder is er in de agenda ruimte voor foto's van personen, plekken of momenten van de basisschool, die de leerling zich graag wil blijven herinneren. Ook maakt de leerling een portret van zichzelf waarbij hij aangeeft hoe hij er over tien jaar uit denkt te zien. Tevens is er een eigen woordenboek opgenomen. Wanneer de leerling een moeilijk woord tegenkomt kan hij dat hier noteren. De betekenis schrijft hij erachter nadat hij deze heeft opgezocht in het woordenboek. Voor een docent kan dit aanleiding vormen om aan het einde van elke week of maand het woord van de week/maand te benoemen. Een leerling die een moeilijk woord heeft opgeschreven kan dit bijvoorbeeld in spelvorm (o.a. 'Galgje') uitleggen.

² Uiteraard is het aan de keuze van de docent of er echt met een postbus wordt gewerkt. Het is slechts een idee om zelf of leerlingen een postbus te laten maken zodat ze ook echt een 'dilemma'/vraag kunnen posten.

© 2008 Stichting Leerplanontwikkeling SLO, Enschede

SLO en Onderbouw-VO hebben voor het samenstellen van 'Na de Cito...' gebruik gemaakt van materiaal van derden. Voor zover mogelijk heeft SLO toestemming daarvoor gevraagd en de gebruikte bronnen vermeld. Degenen die menen dat SLO ten onrechte gebruik heeft gemaakt van materiaal waarop zij rechten hebben, verzoeken wij contact op te nemen met SLO.

Naam M. ten Voorde

telefoon 053-4840333

e-mail m.tenvoorde@slo.nl

slo